

GÜNÜMÜZ TASAVVUF KİTAPLARINDA HADİS KÜLTÜRÜ

-Kıbrıs'ın Tasavvufi Sohbetler Adlı Eseri Örneği-

Ahmet YILDIRIM*

Özet: Halkın din anlayışını özellikle de sünnet/hadisle ilgili düşüncelerini etkileyen ve birikimlerinin oluşmasına sebep olan önemli unsurlardan biri dinî kitaplardır. Bur tür kitapların okuyanları üzerinde nasıl bir değışim ve etkilenme yaptığı tam bilinmemekle birlikte, dinî anlayışlarının bilhassa da hadis kültürlerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olduğu bir gerçektir. Günümüz tasavvufi zümrelerin de esas aldığı bu tür bazı vaaz ve sohbet niteliğindeki eserler de konular işlenirken hadislerle, hatta satır aralarında onların peygamber ve hadis kültürleriyle ilgili önemli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bu makale de M. Nazım Kıbrıs'ın *Tasavvufi Sohbetler* (İst. 1986) adlı eseri örneğinden hareketle günümüz tasavvuf kitaplarında sunulan sünnet/hadis algılayışını ve kültürünü ortaya koymaya yönelik bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Dinî kitap, Hadis kültürü, Dinî anlayış, Tasavvuf, M. Nazım Kıbrıs.

HADITH CULTURE IN THE CONTEMPORARY MISTICAL BOOKS-

-An Example of The Book of *Tasavvufi Sohbetler* By Kıbrıs-

One of the most important elements for formation of people's religious understanding, especially influencing their ideas of Sunnah/Hadith is that of religious books. Although how these books make changes of people's minds and leave some impacts upon the readers, it is a fact that it is an important factor in the formation of people's religious understanding, especially their hadith culture. This kind of some preaching and conversational books read by the followers of some contemporary mystical currents give crucial information on the Prophetic and hadith culture while explaining the subjects.

This article, aims to explain the understanding and culture of sunnah/hadith presented in the mystically-oriented books by taking as an example the book of *Tasavvufi Sohbetler* (İstanbul, 1986) written by M. Nazım Kıbrıs.

Keywords: Religious Books, Hadith Culture, Religious Understanding, Misticism, M. Nazım Kıbrıs

Halkın din anlayışını özellikle de sünnet/hadisle ilgili düşüncelerini etkileyen ve birikimlerinin oluşmasına sebep olan önemli unsurlardan biri dinî kitaplardır. Dinî duyarlılıklarıyla bilinen çeşitli tasavvuf zümreleri, müntesiplerinin dinî ihtiyaçlarını karşılamak ve manevî problemlerine

* Doç. Dr., SDÜ İlahiyat Fak. Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. ayıldirim2000@hotmail.com

cevap bulmak için sohbet ve vaaz tarzında kitaplar yayınlamaktadırlar. Kitapların müntesiplerde tam anlamıyla nasıl bir değişim ve etkilenme yaptığı tam bilinmemekle birlikte, dinî anlayışlarının bilhassa da hadis kültürlerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olduğu bir gerçektir. Bu kitaplarda tasavvufi konularla birlikte inanç, ibadet ve ahlak gibi çeşitli konulara ait bilgilere yer verilmektedir. Özellikle de tasavvufî zümrelerin esas aldığı bazı vaaz ve sohbet niteliğindeki eserler de konular işlenirken hadislere, hatta satır aralarında onların peygamber ve hadis kültürleriyle ilgili önemli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bu bilgilerin ortaya çıkarılması onların peygamber, hadis kültürü ve telakkilerini ortaya konulması açısından önemlidir.

Bu makale de M. Nazım Kıbrısı¹'nin *Tasavvufi Sohbetler* (İst. 1986) adlı eseri örneğinden² hareketle günümüz tasavvuf kitaplarında sunulan sünnet/hadis algılayışını ve kültürünü ortaya koymaya yönelik bir çalışmadır. Sınırlı bir çalışma olması itibariyle buradan yola çıkarak genellemelere gitmek isabetli olmamakla birlikte bizleri bir kanaate götüreceği muhakkaktır. Bilindiği üzere tasavvufî hayat ve düşüncenin Kur'an'dan sonra en başta gelen kaynağı hadislerdir. Yukarıda zikredilen türdeki tasavvufî eserlerde; sünnet/hadis denilince ne anlaşılmış, nasıl anlamışlar, sünnete olan bağlılıkları nasıldı, hayatlarını, görüş ve düşüncelerini nasıl etkiledi, sünnetle ilgili bilgileri, kaynak bilinci gibi hususların ortaya konulması konuyu açıklığa kavuşturması açısından önemlidir. Ayrıca bu durum hadisin topluma yansımaları, toplumsal değişimde ve insan eğitimindeki rolünü anlamak ve öğrenmek açısından da gereklidir.

Bu çalışmada bu gibi sorulara cevap bağlamında, şu konular incelenecektir:

1. Genel olarak eserde konuların ele alınış şekli.

2. Eserde resmedilen peygamberlik ve peygamber anlayışı nasıldır? Hz. Peygamber'le (s.a) ilgili söyledikleri nelerdir? Bu düşünceleri nereye dayanmaktadır?

1 M. Nazım Kıbrısı (Nazım Adil), Kıbrıs'ın Larnaka şehrinde 25 Nisan 1922 Cuma günü doğdu. Hayatını anlatan kaynakların belirttiğine göre o, anne tarafından Mevlevî tarikatı kurucusu Mevlana Celaleddin Rumî, baba tarafından Kadiri Tarikatı kurucusu Abdulkadir Geylânî'nin soyundan geldiği belirtilir. 1940'larda İstanbul'da Kimya Fakültesini okudu. Oradan Şam'a gidip şeyhi Abdullan Dağıstani ile tanıştı ve ona intisap etti. 1941'de evlendi. 4 çocuğu vardır. 1972'de Abdullan Dağıstani ölümü ile onun yerine geçti. Bütün Dünya'da, özellikle Avrupa ve Amerika'da kendi öğretilerini yaymakla meşgul olduğu bilinmektedir. Bkz. Tayfun Atay, *Batıda Bir Nakşi Cemaati -Şeyh Nazım Kıbrısı Örneği-*, İletişim Yay. İst. 1996, s. 70-81.

2 Benzer ve örnek çalışma için bkz. Yavuz Köktaş, "Kitle İletişim Araçlarında Hadis Kültürü: Türkiye Gazetesi Örneği", (V. Hadis Meclisine sunulan yayınlanmamış tebliğ), 22-23 Temmuz, Gerede 2006

3. Sünnet/hadisın dindeki yeri. Sünnet deyince ne anlaşılmıştır? Kaynak olarak sünneti nasıl değerlendirmiş ve düşüncelerine ne kadar tesir etmiştir?

4. Sünnet/Hadislerin anlaşılması ve yorumlanması.

5. Hadislerin kaynakları, kaynak bilincinin olup olmadığı, referans problemi.

6. Hadislerin çevirisi.

7. Zayıf ve mevzu hadisleri kullanma, hadislerin temel kaynaklardan alınmaması.

Konuya geçmeden önce mutasavvıfların sünnet/hadise bakışları daha genel anlamda onların hadis kültürlerini yansıtacak bilgilere yer vermekte fayda vardır. Tasavvufî hayat ve düşüncenin Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı sünnet yani Hz. Peygamber'in sözleri, tavsiyeleri ve yaşama şeklidir.³ Bu yüzden dini ilimlere alaka duyan herkes gibi sūfiler de, Hz. Peygamber'e (s.a) gerek teorik gerekse pratik açıdan büyük önem atfetmişlerdir.. Onların başta âdâb konuları olmak üzere sünnete olan bağlılıkları dikkat çekicidir. Hatta ilk dönem sūfilerinin sünnete olan bağlılıkları fikirde ve teoride kalmamış, bu bağlılıklarını pratik hayata da yansıtmışlar⁴, etrafındakileri de da buna teşvik etmişlerdir.⁵ Bu anlayışları onları; Hz. Peygamber'e duydukları sevgi ve muhabbete götürmekle birlikte, hadis ilmiyle meşgul olmalarına ve ortaya koydukları öğretilerinin dayanaklarını hadislerde aramaya sevk etmiştir. Hatta onlar hadisleri ihtiva eden ve şerh eden müstakil eserler bile yazmışlar⁶ ve yazdıkları eserlerde göz ardı edilemeyecek kadar hadis kullanmışlardır.⁷ Bu yönüyle hadislerin ve diğer rivayetlerin, tasavvufun şekillenmesinde Kur'an'dan geri kalmayacak şekilde rol aldığı ifade edilebilir. Bu hadisler sūfilerin birçok anlayışlarının temel taşı olmuşlardır. Şimdi konumuz olan 'Günümüz Tasavvuf Kitaplarında Hadis Kültürü'ne (Kıbrıs'ın *Tasavvufi Sohbetler* Adlı Eseri Örneği) dönecek olursak;

1. İncelenen eserin muhtevası ve konuları genel olarak ele alış şekli:

Eser, Kıbrıs'ın özellikle ahlak ve çeşitli dinî vaazlarından oluşan konuşmalarından meydana gelmektedir. Genellikle eserde işlenen konular, sohbet havası içerisinde fazlaca bütünlüğü olmayan bir şekilde ele alın-

3 Sünnetin tasavvuf için de kaynak oluşuyla ilgili olarak bkz. Yusuf el-Kardâvî, *Sünneti Anlama-da Yöntem*, (Trc. Bünyamin Erül), s. 81-85

4 Örnekler için bkz. Abdullah Aydınlı, *Tasavvuf ve Hadis*, s.129 vd.

5 Bkz. Serrâc, *el-Luma'*, s.144-146

6 Değişik konularda tasavvufî hadis şerhleriyle ilgili olarak bkz. H. Kamil Yılmaz, *Tasavvuf t Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi*, İstanbul-1990: Fikret Karapınar, *Muhaddis Sūfilerin Hadis Usulü ve Hadis Anlama Yöntemleri (H.IV.-V/M.X.-XI. Asır)*, Konya 2006 (yayımlanmamış doktora tezi)

7 Nitekim *Kütü'l-kulüb'ta* ikibini aşkın hadis-haber bulunduğu belirtilmesi buna delildir. Bkz. Bîlal Saklan, *Kütü'l-kulüb'taki Tasavvufî Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından Değeri*. s.155

muştur. Konuşmalar şeyh mürid ilişkileri çerçevesinde öğüt ve nasihat verici bir üslup içerisinde ortaya konmuştur. Konular savunmacı anlayışla ele alınmıştır. Ele alınan konular nefis, ruh, dünya ve dünyaya karşı tavır (M. Nazım Kıbrisi, *Tasavvufi Sohbetler* (İst. 1986)s. 30-31) ve şeytanla mücadele, ricalullah (s. 34), evliyalar (s.49), Miraç gecesi (s. 51) tasavvuf ve kıyamet alametleri (s. 167, 177) gibi genel ve ağırlıklı olarak tasavvufi içerikli olduğu görülmektedir.

Kısacası eserde yer verilen bu hususların bilimsel bir bakışla ele alındığını söylemek zordur. Ayrıca eserde yer verilen konulara bakışın; tek taraflı, sığ, yetersiz, -belki eserin formatı gereği- kapsayıcılıktan ve sistematiklikten uzak olduğu söylenebilir.

2. Eserde resmedilen peygamberlik (nübüvvet) anlayışı nasıldır? Hz. Peygamber'le (s.a) ilgili söyledikleri nelerdir? Bu düşünceleri nereye dayanmaktadır?

Eserden anlaşıldığına göre Kıbrisi'nin düşünce sistemini şekillendiren pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlardan biri onun peygamberlik ve peygamber anlayışıdır. Örneklerde de görüleceği üzere onun nübüvvet anlayışı bilhassa da Hz. Peygamber'le (s.a) ilgili düşünceleri; başlıkları halinde, bu konudaki sözleri de aynen kendi ifadeleriyle pasajlar halinde alıntılanarak⁸ ortaya konmaya çalışılacaktır.

a) Peygamberlik kesbi değil, vehbidir.

Kıbrisi bir vaazında "Peygamberlik kesbi değil, vehbidir. Bizim, çalışmamızla elde edebileceğimiz bir makam değildir. Nübüvvet Allah'ın ezeldeki tayin ve tahsisidir. O, nurları onlara giydiriyor, çalışmakla kazanılmaz. Nübüvvet payeleri, lakin vilayet mertebeleri kulların gayret ve iştikakına bağlıdır" (s. 37) der.

b) Peygamberlerin sayısı.

Kıbrisi bir konuşmasında "Cenab-ı Rabbulalemin 124 bin peygamber gönderdi. Bin peygamberin kabirleri başka kuturlardadır (mezarlardadır). Dünyanın başka memleketlerine dağılmıştır. Geri (kalan) kusuru 123 bin peygamberlerin kabirleri hep Cebel-i Kasyum'dadır, diyor. Cebel-i Kasyum Şam'ın şimalinde bir yer" (s. 59), der

c) Hz. Peygamber'in (s.a) kimliği ve değeri.

Kıbrisi bir vaazında "Peygamberi ne zannediyoruz? Daha peygamberi tanıyamadık. Peygamberi bizim gibi mi zannediyoruz?" sorusuna ve onunla bizim aramızdaki farkı İmam Buseyri'den bir nakille cevap verir: "O da beşerdir. Yakutta taşır amma çakıl taşlarının arasında yakut taşının

8 Yapılan alıntılarda anlatım ve imla bozuklukları bulunabilmektedir. Konuşmaların aslına sadık kalmak için konuşmaları düzeltme yoluna gidilmemiş, aynen nakledilmiştir.

kıymeti neyse, öteki beşerin arasında da en edna olarak, o peygamberi öyle bil. Yakut ile kara taşın arasındaki ne fark var? Ne kadar kıymet farkı varsa öyle bil diyor sende. O peygamberin beşer oluşu ile senin beşerliğini" (s.12) der.

d) Hz. Peygamber ahirette mü'minlerin şefaathçisi (s. 69) ve dünyada şefkat madeni ve merhamet denizidir. (s. 95)

Başka bir vaazında "Peygamberin şefaath ve şefkatinden maada ne-reye güvenebiliriz, neyimiz var? Hiç bir şeyimiz yok." (s. 15) demektedir.

"Peygamber demek, şefkat madenleri demektir. Merhamet denizleridir onlar. Merhamet denizleri olmazsa onlara peygamberlik mi verilir. Kendi nefsini düşünen adam mü'min olamaz. Nerde kaldı nebi olsun." (s. 95)

e) Bütün enbiyanın tevessül ettiği Habibullah'tır.

Kıbrısî bir konuşmasında "Habibullah aşkına gökten maide indi" (s.16) der.

f) Hz. Peygamber (s.a) güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiş, son peygamberdir.

Kıbrısî bunu şöyle dile getirir ve bu bağlamda öncelikle "Allah'ın Rasûlünde sizin için güzel bir örnek vardır."⁹ ayetine yer verir. Hz. Peygamber'in bu ahlâkı olmasaydı ve kılıçtan geçirecek olsaydı Mekke'nin fethi gününde hepsini kılıçtan geçirecekti" (s. 44) demektedir.

g) Zahmet ve meşakkat çeken bir peygamber.

Kıbrısî konuyla ilgili olarak "Zahmet çeken, ezaya, cefaya uğrayan ben oldum, diyor, bütün enbiyaların içerisinde." (s. 45) "Müşriklerin eziyetlerine karşı onlarla ilgili olarak Hz.Peygamber: "Allahım! Beni bilmeyen kavmime sen hidayet ver. Mazur saydı Cenab-ı Peygamber. Bilmiyorlardı. Bilseler yapmazlar, Ya Rabbi! dedi" (s. 4) der ve bu hususla ilgili düşüncelerini dile getirir.

h) Hz. Peygamber âlemin yaratılış sebebi¹⁰, ve yaratılmışların ilkidir.

Konuyla ilgili olarak Kıbrısî bir konuşmasında "O; Peygamber Haydır. Peygamber hakiki hayatla hayat sahibi, diridir. Peygamber ölürse ümmet kalmaz. Ümmetlere hayat, o peygamberin sayesinde; ondan geliyor. O peygamber değil yalnız,vurgu hatası ümmetlerin hayatı, bütün kainatın hayatı o dur. Bütün kainat onun yüzü suyu hürmetine vardır. O olmasa kainat yok idi, olmayacaktı. Olan da onun hürmetine, olacak ta onun hürmetine-

9 Ahzâb 33/21.

10 Nür-i Muhammedî hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Yıldırım, *Tasavvufiun Temel Öğrettilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2000, 121-128.

dir. Zuhur eden de zuhura gelecek te. Hepsi onun hürmetindedir. Varlığa can peygamberdir. Bunu böyle bilmeyen gafildir. On sekiz bin alem bunu bizim bildiğimiz. On sekiz bin alemin canı kimdir? Efendimizdir. Daha On sekiz bin alemden ötede nice avalım vardır ki; onu ehli bilmektedir. Onların canı Efendimizdir. Efendimiz kalbten kalbe evliyalara, evliyalardan da -dediğimiz gibi- kalbimize gelip biz onu tebliği memur olan kimseyiz." (s. 62-63) düşüncelerini ifade eder.

Bir başka vaazın da o şöyle der: "Bu ümmetleri peygamber ne zaman teslim aldı? Ümmetim ümmetim diyerek doğdu. Peygamber (s.a) doğarken, "çocukken (tifilken) ümmeti" demiyor muydu? Demek ki ümmetini daha evvel biliyordu. Ne zaman biliyor ümmetini Peygamber (s.a)? "Elestu bi rabbikum kâlû belâ -el-ervâhu cunudun mücennedeh" Ruhlar alemindeyken o peygamber peygamber değil miydi? Nasıl peygamber değildi! O peygamber söyler ki: "Küntü nebiyyen ve Ademu beyne'l-mâi ve't-tiyn" "Daha Adem'in çamuru yoğrulurken ben peygamberdim" diyor. Nasıl öyle olmasın ki, Adem (a.s) gözünü açtığında ilk arşın üzerinde "lâ ilâhe illallah muhammedun resulullah" yazıyor gördü. Demek Allah'ın indinde ne zamandan beri Muhammedun Resulullah'tır? Ta o zamandan beri ki; "Ve kefâ billahi şehida Muhammedun Rasûlullah" ne zamandır o zaman? O zaman yevmu'l-azel'dir. Çünkü peygamber değil, o peygamber, Allah olduğu vakitten beridir.. İşte öyle bir peygamberdir. Evet 570 tarihinde doğdu. 40 yaşına geldi, peygamberlik verildi. O, çocukları elif-be okuttukları kitapların ilmidir. Bu şehadeti ne zaman yaptı Allah? Kelâm-ı Kadim'inde yaptı. Kelâm-ı Kadim ne demek? Ezeldeki Allah'ın şehadetidir o. Allah yok şeye mi şahadet ediyor? Yoka mı şahidlek yaptı Allah, "Ve kefâ billahi şehida Muhammedun Rasûlullah" derken! O peygamber yoksa idi, nasıl şahadet eder Allah! İşte peygamberlerin şanını böyle bileceksin." (s. 92-93)

i) Ayetleri okuyan ve Kur'an'ı ve dini öğreten,¹¹ ve talim edendir.

Kıbrısı bu bağlamda "Din böyle geldi. Peygamber onu böyle edep talim etti. İslamiyet, insaniyetin kemali manasıdır"(s. 163) ifadelerini dile getirir.

k) Gaybi haberler verendir.

Konuyla ilgili olarak Kıbrısı "Peygamber (s.a), kendisinden sonra ne olacağını soran sahabesine, benden sonra hulefa devri gelecektir, buyurmuştur. Hulefa devri Hz. Ebu Bekir Hz. Ömer Hz. Osman ve Hz. Ali'nin devir-

11 "O Allah ki ummilere kendi içlerinden bir peygamber göndermiştir. O peygamber, onlara Allah'ın ayetlerini okur, onları tezkiye eder, onlara kitabı ve hikmeti öğretir." Cum'a 62/2. Serrâc'a göre ayette geçen hikmet isabettir. İsalet ise, Hz. Peygamber'in sünneti, âdâbi, ahlâkı, halleri ve öğrettiği hakikatlerdir. Serrâc, *el-Luma'*, s.130

leridir ki bu devre hulefa-i raşidin devri denilir. Bu devir İslamın en parlak devridir. Sonra bu devir veya devirleri sual edenlere karşı Efendimiz (s.a) umera devri geleceğini bildirmiştir.” (s. 122-123) düşüncelere sahiptir.

Tasavvufî düşüncede gayb-ı mutlakı kimsenin bilemeyeceği anlayışı hakim olsa da gayb-ı izafiyi bazı velilerin bilebileceği düşüncesi hâkimdir. Hatta bu bağlamda bazı şeyhlerin gaybı bildiklerini iddia edenler olduğu gibi daha da ileri giderek kıyametin ne zaman kopacağını, yarın ne olacağını ve nerede öleceğini bildiğini söyleyenler bile olmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Allah (işte kıyamet) saatin(in ne zaman geleceği) hakkındaki bilgi, O'nun yanındadır. Yağmuru o yağıdır, rahimlerde olanı bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez ve hiç kimse nerede öleceğini bilmez. (Her şeyi) bilen, (her şeyden) haberi olan yalnız Allah'tır.”¹² Konuyla ilgili olarak Ahmed b. el-Mübârek, şeyhi Abdülaziz ed-Debbâğ'a soruyor:

“-Efendim zahir alimlerinden hadisçiler ve başkaları Kur'an'da Lokman suresinde geçen gaybı ilgili beş şeyi Allah'ın Elçisi sallallahu aleyhi ve sellem Efendimizin bilip bilemediği konusunda ihtilaf etmişlerdir. O şöyle cevap veriyor: Gaybı ilgili bu beş şey nasıl Allah'ın Elçisi (s.a) Efendimize meçhul kalır? Onun ümmetinden tasarrufa yetkili birinin tasarrufta bulunabilmesi için mutlaka bu beş şeyi bilmesi gerekir.”¹³

Demek ki, bunlar yarın ne olacağını, nerede öleceklerini ve kıyametin ne zaman kopacağını biliyorlar. Sayılan bu hususlar gaybı ilgili meselelerdir. Konuyla ilgili tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.¹⁴ Bu ifadelerden tasavvufta gaybı ilgili problemlerin önceden olduğu gibi bugün de canlılığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Kıbrıs'ta de de bu anlayışın sürdüğü görülmektedir.

“Peygamber, yedi insandan altısının gidip birinin kalacağını bildirdi. 1400 sene evvel melehame-i kübrayı haber vermiştir. Dünyanın iki fırka olacağını bilip söylemiştir o peygamber. Alelaide bir insan olsa bilir mi? Hadisi görmek isteyen; el-Buhârî'ye de baksın, Müslim'e de baksın, alt sahîh kitabın hepsine baksın. Kitabul-Hikem de ahir zamanda olacak bütün alemetleri Peygamber söylemiştir.” (s. 127; Başka örnekler için s. 135, s. 145)

Kıbrısî Hz. Peygamber'e olan bağlılığını başkalarına saldırı için kalkan bile yapar. Mesela bir vaazında: “Allah der ki, 'Ey müminler! Sizin aranızda sizlere en güzel örnek kişi Muhammed'dir.' Bazı kafasız ve kıskanç Araplar Peygambere medh-ü sena ettiğimizde çok kızıyorlar. Diyorlar ki, bu şirk-

12 Lokman 31/34.

13 Abdülaziz Debbâğ, *el-İbriz*, (Tercüme Celal Yıldırım) İstanbul 1979. c. I, s.521-522.

14 Bkz. Abdülaziz Bayındır, *Kur'an İşığında Tarikatçılık*, İstanbul, 1997, s. 65-76.

tir. Bunu diyenler şeytandır. Çünkü Allah kendisi Peygamberine medh-ü sena etmektedir. Allah'ın yanında bütün yaratılmışlarınki sadece bir nokta kalır. Sonsuz medh-ü sena O'na Allah'tan gelmektedir. Ve o Vehhabî Araplar Cehennemlikler, Peygamberin hakları söz konusu olduğunda kızgınlıklarından geçilmez. Eğer birisi Esselatu vessalamu Aleyke dese, bunlar haram derler. Kendileri haramıyındur." ¹⁵

Kıbrısı diğer bazı mutasavvıfların yaptığı gibi, Hz. Peygamber'in tanıtılması noktasında, "aşırı yüceltilmiş bir peygamber anlayışı" ortaya koyarak, onu örnek alma konumundan uzaklaştırdığı görülmektedir. Bunu Hz. Peygamber'e olan sevginin bir tezahürü olarak telif etmenin mümküniyeti görülmemektedir. Bu şekildeki bir peygamber anlayışı Kur'an ve sahih sünnetle çeliştiğini bilmek gerekir. Kıbrısı de bütünıyla olmasa bu konudaki düşünceleri tenkide açıktır. Oysa olması gereken, Hz. Peygamber'i bütün yönleriyle abartmadan tanıma ve tanıtmak olmalıdır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'i bu şekilde tanıtılırken, diğer peygamberlerin de aynı vazifeyi yaptıkları, vahiy aldıkları, getirdikleri evrensel mesajın tek bir kaynağa dayandığı, görev ve sorumluluk itibarıyla aralarında hiçbir farkın olmadığı da unutulmamalıdır. Peygamberlerin örnek alınacak yönleri üzerinde daha fazla durulması, onların çalışmaları, gayretleri, fedâkarlıkları, azimleri, sabırları, kararlılıkları ve cesaretlerinin insanlara model olarak sunulması kanaatimizce çok daha büyük önem arz etmektedir. ¹⁶

Sonuç itibarıyla, eserde yer alan peygamber ve peygamberlik anlayışının da yeniden gözden geçirilerek düzeltilmesi ve Peygamberimiz başta olmak üzere bütün peygamberlerin abartılmadan en güzel ve en doğru şekilde gelecek nesillere ve bütün insanlığa tanıtılması için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

3. Sünnet/hadisın dindeki yeri. Eserde sünnet deyince ne anlaşılmasıdır? Peygamberlik kurumuyla alakası nedir? Kaynak olarak sünnet nasıl değerlendirilmiş ve düşüncelerine ne kadar tesir etmiştir?

Kıbrısı'nın sünnet anlayışı ve hadisçiliği ile ilgili somut ve doğrudan bilgilerden mahrum olduğumuz için, bu konuda *Tasavvufî Sohbetler'i* inceleyerek hadislere bakışı hakkında bir fikir verilecektir.

Kıbrısı şeyhinden nakille "Efendimizin her hadis-i şerifi, ulumu'l-evvelin ve ahirinin camiidir", diyor. Her hadis-i şerifte ondan hakikat ehli,

15 Tayfun Atay, *Batıda Bir Nakşi Cemaati* s. 273 (30 Mart 1992, Peckham Camisi, Londra vaazından naklen)

16 Benzer anlayış ve yaklaşımlar için bkz. İsmail Hakkı Ünal, "Bir Tasavvuf Şairi Ahmedî'nin Hadis Kültürü", *İslamiyat*, cilt: 2 sayı 3 Ankara 1999, s. 197-207; A. Emin Seyhan, *Hadislerde Kıyamet Alanetleri (Envârü'l-Âşit'ın Örneğinde)*, Isparta 2006, s.80-85.

peygamberlerin varisi olan evliyalar, ulumu'l-evvelin ve ahirin'i bir tek hadisten olabilir. Hepsini de. Bir hadisten bütün geçmişlerin ve gelecekle-
rin ilmi topludur. O kuvvetle veriyordu. Peygamber (a.s) Allah'ın kelamına yaklaşma daha? ne demek. Peygamber kelamını biz anlamaya, dünyanın, evvelinden ahirine bir ömür verilse bir tek hadisin hakikatine inemeyiz. Bir tek hadisin hakikatini bilen peygamber olur. Peygamber bir tanedir. İki tane değil ki. Peygamber de La şerikelehtir. Allah'ın şeriki olmadığı gibi peygamberin ikincisi yoktur. (La ilahe illallah Muhammedun Rasûlullah) Muhammedun Rasûlullah "Ve kefâ billahi şehida Muhammedun Rasûlul-
lah" ikinci yok orada. Rasul dendiği vakitte mutlak manasıyla peygambere aittir. İkinci peygamber yok. Allah bir Muhammed bir. O Muhammedun Rasûlullah'ın sırrını Allah'tan gayri kimse bilemez. Onun için Peygamber-i Zîşan'ın mübarek kelamında, evvellerin ve geleceklerin ilmi haşrolunmuş, cem olmuş.

İkinci olarak, Efendimizin her hadisinde, en yüksek rütbe olan nübüv-
vetle iki manasına gelen, manevi kuvvette vardır. Bir kimse bir hadisi, amelle hıfz eylese, ona amir olarktan o hadisin gösterdiği yola sülûk edip yürürse, nübüvvetin ikiz manası demek olan ve kulların yetiştirebilecekleri en yüksek vilayet mertebesi olan ferdaniyet makamına kadar yol verir. Hangi hadise biz tabi; olursak hepsine tabi olmadan bir tanesine tabi ol-
sak, hakkını verip tabi olsak, o hadisi o kimseyi o rütbeye yetiştirir, O rüt-
bede peygamberlikle onlar?. Ondan sonra peygamberlik gelir. Peygamber-
lik kesbi değil, vehbidir. Bizim çalışmamızla elde edilen makam değildir. Nübüvvet Allah'ın ezeldeki tayin ve tahsisidir. O, nurları onlara giydiren, çalışmakla kazanılmaz. Nübüvvet payeleri, lakin vilayet mertebeleri kulla-
rın gayret ve iştikakına bağlıdır.

Bir kimse bir hadis şerife kendisini uydurup ittiba ile onu takip ederek, onu amel ederek yürüyecek olursa muhakkak o hadisi şerif o ferdani ma-
kamına kadar onu yetiştirir. Hepsi de yetiştirir. Peygamberin hadislerine böyle kıymet vereceksin. Böyle takdim edeceksin, böyle tazim edeceksin ki; onun bereketine eriversin. Onun zerafetini üzerine giyebilirsin. Onda ki manevi kuvveti temsil edebilesin. Peygamber-i zîşan'ın hakkın ümmeti olmuş olasin. (s.37-38)

Kıbrısı yukarıdaki ifadeleriyle adeta sünnetin bütünüyle vahiy kaynaklı olduğu düşüncesine sahip olduğunu ima etmekte ve sünnetin nübüvvet-
le doğrudan irtibatına vurgu yapmaktadır. Hadis tarihinde de görüleceği üzere sünnetin kaynağıyla ilgili çeşitli tartışmalar olmasına rağmen, sün-
netin bütünüyle böyle olduğunu söylemek zordur.

Bu bağlamda Kıbrısı sünnete verdiği değer ve önemi şu rivayetle açıkla-
maya çalışır: "Benim ümmetlerimin fesat zamanında bir sünnetimi tutan

diriltlen kimseye yüz şehid sevabı vardır.”¹⁷ Niçin herkes bu zamanda peygamber sünnetini katlediyor, yaşamasın diyor. Kim onların kesip attıkları o sünnetleri ihya ederse, gözetirse onlara yüz şehid sevabı verileceğini peygamber şehadet yapıyor. İşte biz bu zamanda bu faziletin içerisindeyiz.” (s. 91)

Kıbrısı üzerinde çalışma yapan Tayfun Atay cemaatin formüle edilmiş peygamber ve sünnet anlayışını bir müridin dilinden şu çarpıcı ifadelerle dile getirir:

“Allah Kur’an’ı doğrudan insanlara göndermedi. Bunu yapacak kudrettedi ama öyle yapmadı. Meleklerinden biri aracılığıyla da Kur’an’ı insanlar için bilindik kılabilirdi. Fakat Kur’an’ı bizlere iletmek için bizler gibi bir insan olan Peygamberi seçti. Çünkü herhangi bir konuyu sırf onun hakkında yazılmış bir kitabı okuyarak anlayamazsın, onu sana öğretecek, uygun bir şekilde açıklayacak bir ‘öğretmen’e ihtiyaç vardır. Bu nedenle Allah ilahi mesajı bize öğretecek, onu bizim için anlaşılır kılacak olan Peygamberi görevlendirdi. Peygamber öldükten sonra, onun manevi mirası bazalarına geçti; çünkü O ‘benim varislerim var’ demiştir. Bu günümüzde onun manevi hazinesine sahip olan varisler bulunduğu anlamına gelir ki bunlar da şeyhlerdir; ama hakiki şeyhler, uyduruklar değil. Hakiki şeyhlerin en itibarlısı da Şeyh Efendi’dir. Böyle bir insana bağlanmak, Peygamber sünnetini takip ve tatbik etmek, dolayısıyla da hakiki İslam’ı yaşamaktır.”¹⁸

Kıbrısı eserinde hadisleri rivayet ederken genellikle “Peygamber-i Zışan çağırıyor” (s. 15), “Allah peygamberin lisanından” (s. 22) ifadelerini kullanır. Bu gibi bilgilerden Kıbrısı’nın eserinde hadislerle yer vermesine rağmen bu dalda derin bilgi sahibi meslekten bir hadisçi olmadığı hadis bilgisinin çok zayıf biri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hadis rivayetinin kendine has usülleri ve kriterleri vardır. Bu usüllere pek riayet etmediği görülmektedir. Bunun doğal neticesi olarak o, hadislerle yer verirken usül konularına hiç girmemiştir. Hadislerle ilgili teknik terimleri kullanmadığı gibi, hadislerin teknik meseleleri hakkında kanaat de belirtmemiştir. Ayrıca yer verdiği hadisler arasında zayıf, asılsız veya hadis koleksiyonlarında bulunmayan haberlerin olması bunun bir göstergesidir.¹⁹ Bütün bunlarla hadis formasyonunun olmadığı, bu şekilde ortaya koyduklarıyla belli olmaktadır. Bütün bu konulardaki noksanlıklarına rağmen, hadis/sünnete değer veren ve bağlı olan bir kişi olduğu söylenebilir. Ancak sahip olduğu sünnet anlayışı çerçevesinde amacının hadisin sahih mi, zayıf mi ve mev-

17 İbn Adı, *el-Kâmil*, II, 90; Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, I, 172; Elbânî, *Silsiletü Ehâdisi’-d-Daife*, h. no: 326. Rivayete zayıf değerlendirilmesi yapılmıştır.

18 Tayfun Atay, *Batıda Bir Nakşî Cemaati -Şeyh Nazım Kıbrısî Örneği-*, İletişim Yay. İst. 1996, s. 272.

19 “Zayıf ve mevzu hadisleri kullanma” başlığı altında konuyla ilgili örnekler görülebilir.

zu mu meselesi olmamış, hadisin/rivayetinin verdiği mesaj olmuştur. Dolayısıyla hadisin teknik ölçüleri onu pek fazla ilgilendirmemiştir. Bu nedenle eserine aldığı rivayetlerin çoğu tartışmalı rivayetlerden oluşmuştur. Bu ise onun hadis bilgisi ve birikiminin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

4. Hadislerin anlaşılması ve yorumlanması

Kıbrisi'nin eserine baktığımızda hadislerin anlaşılmasına yönelik çabaların olduğunu görürüz. Daha çok hadisleri, ilgili konuyu delillendirmek maksadıyla kullandığı için bazen bazı hadislerin akabinde bazı yorumlara da rastlayabilmekteyiz. Mesela evliyaların kuvvetiyle ilgili konuyu işlerken yer verdiği; "Bihim Tumterun bihim tunserun bihim turzekün"²⁰ rivayetini şöyle yorumlar "O Allah'ın veli kullarının bereketine size yağmur yağdırır, Allah size inayet buyurur. Ve sizi rızıklandırır, onların yüzünden. Lakin gizlidir. Onların kendilerini izhar etmeleri mümkün değildir. İzin yoktur onlara. Neden Efendimiz (s.a) 1400 sene önce kıyametin geleceğini ve kıyametin alametlerini, nişanlarını, bir bir, bu da olacaktır, bu da gelecektir, bu da çıkacaktır diye kıyametin alametlerini saymıştır. Muhibir-i Sadıktır Peygamber (s.a). Yani haberi doğrudur. Günden güne o peygamberimizin haber verdiği şeyler meydana çıkıyor. Şimdi bir veliyullah kendi velayet kuvvetini kullanırsa, bu alametleri durdurur. Durdurmaya kuvveti var bir veliyullahın. Lakin onlar haya eder Peygamber-i Zışandan. Demek ki peygamberin haber verdiği şeyler doğru çıkmıyor, diyecek millet. Onun için durur evliyalılar. Yoksa bu alem gibi yüz tane olsa, sıra sıra, bir teveccühte ya hepsini dünyadan azleder atar, ya da hepsini velayet makamına oturtur. Böyle kuvvet sahibi evliyalılar da var şimdi." (s. 89)

Diğer bir örnek ise ed-Dînu en-nasiha²¹ hadisidir. Yorumunda Kıbrisi şöyle der: "Din nasihat demektir." Bu bir denizdir. Denizden çıkan cevherlerin nihayet bulunmaz ki, onun gibi bu peygamber sözünün içerisindeki manalardan olarak Şah-ı Nakşibend Hazretleri de öyle demiş, Bir cevher almış onunu içerisinden." (s. 38) Ancak hemen belirtelim ki, hadisleri yorumlarken Kıbrisi, çoğu kere hadisin zahirinden uzak sayılabilecek bir yorum tarzını benimsediği anlaşılmaktadır. Bunun tabii bir sonucu olarak genelde hadisler sevk edildikleri anlam bağlamından da koparılmış, öznel manalar tercih edilmiştir.

5. Hadislerin kaynakları.

Hadis ilminde hadislerin kaynaklarının gösterilmesi çok mühim bir husustur. Çünkü hadis ilminde her hadis yer aldığı kaynağa göre değer kazanmıştır. Muteber kabul edilen eserlerde yer alan hadisin makbuliyet

20 Benzeri için bkz. Taberâni, *el-Mu'cemu'l-kebir*, I, 292.

21 Müslim, İman 95. Ayrıca bkz. Buhari, İman 42; Ebu Davud, Edeb 59; Tirmizi, Birr 17; Nesai, Bey'at 31, 41.

değeri ile bu tür kitapların dışında yer alan hadislerin kabul edilme değeri farklıdır. İlk dönem mutasavvıflarında bu hassasiyetin büyük çapta görülmele beraber daha sonrakilerde bu durumu görmek zor olmuştur. Bundan dolayı Kıbrıs'ta da bu hassasiyeti pek göremiyoruz. Genelde eserine aldığı hadisleri muteber kabul edilen kaynaklardan seçilmediği görülmüştür. Kaynak bilincinden bahsetmek zordur. Eserine baktığımızda hadis kaynaklarının neredeyse hiç gösterilmediği sadece bir yerde bir hadisin kaynağına işaret edildiğini müşahade ediyoruz. O da şudur: Peygamber, yedi insandan altısının gidip birinin kalacağını bildirdi. 1400 sene evvel melehame-i kübrayı haber vermiştir. Dünyanın iki fırka olacağını bilip söylemiştir o peygamber. Alelade bir insan olsa bilir mi? Hadisi görmek isteyen; Buhari'ye de baksın, Müslime de baksın, alt sahih kitabın hepsine baksın. Kitabı'l-Hikem de ahir zamanda olacak bütün alametleri Peygamber söylemiştir. (s. 127) Bu durum belki hiç vermemekten daha iyi kabul edilebilir. Ancak bu metot hadislerin kaynağını bulmada ve tahkik edilmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Hadislerin kaynaklarını gösterme konusunda üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. Bu durum bütün hadislerin kontrol edilmesini zorunlu kılmaktadır.

6. Hadislerin çevirisi.

Genel olarak belirtecek olursak hadislerin çevirisine özen ve titizlik gösterildiğini söylemek zordur. Çeviride lafzi anlamdan ziyade serbest çeviri yani manaya uyması yeterli görülmüştür. Hadislerin Arapça metinleri yazılışları yanı sıra genelde verilmeye çalışılmıştır. Mesela;

"Ashabî ke'n-nucûm bi eyyihim igtedeytum ihtedeytum"²² "Sahabe-i Kiramların hepsi, O Allah-u Zülcelalin kendilerine olan hitabını işitip o nur ile nurlanan kimselerdir. Gökteki yıldızlar gibi. Onlara ihtida eden hidayete erer." (s. 24)

"Şefaati ehlu'l-kebâr-i ümmeti (Metin de yanlış yazılmış) "Ümmetimin kebaire sahibi olan ferdlerine şefaet edeceğim."²³ (s. 43) Bu çevirinin ne kadar Türkçe olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte çevirilerde gözden kaçan bazı hatalar da yok değildir.

7. Zayıf ve mevzu hadisleri kullanma.

Kıbrıs'ın eserinde yer alan vaazlarında zaman zaman zayıf ve mevzu hadislere yer verildiğini görüyoruz. Hadis kaynaklarıyla ilgili söylediklerimiz bu konu için de geçerlidir: Tasavvuf kitaplarında bir hadisin yer alması dayanak olarak kullanmak için yeterli olduğu düşüncesi hakim gibi görülmektedir. Örnekler:

22 Aclüni, *Keşfu'l-hafâ*, I, 132.

23 Tirmizi, *Kiyamet*, 11.

1-"Müminin firasetinden sakının. Çünkü o baktığında Allah'ın nuru ile bakar." (s. 22)

Hadisi, Tirmizî garib diye nitelendirmekte²⁴, Ebû Nuaym, Taberânî ve İbn Abdî'l-ber müşterek senedle Ebû Umâme rivayetini nakletmişlerdir.²⁵ Buhârî de hadise *et-Târîhu'l-kebü*r adlı eserinde yer vermiştir.²⁶ İbnu'l-Cevzî de İbn Ömer, Ebû Saîd, Ebû Umâme ve Ebû Hureyre'den olmak üzere dört ayrı nakil zikretmiştir.²⁷ Zehebî²⁸ ve İbnu'l-Cevzî'nin²⁹ çok zayıf ve munker diye tanıttıkları rivayet, Muhammed b. Kesîr, Amr b. Kays, Atiyye ve Ebû Saîd senediyle gelen nakildir. Nitekim Tirmizî'nin rivayeti üçüncü ravi Amr b. Kays'tan itibaren Mûsâ b. Sellâm tarikiyle rivayet edilmiştir. Suyûtî'nin hasen dediği rivayete³⁰ Elbânî zayıf demiştir.³¹ Rivayetin zayıf olduğu açıktır.

2-"Rabbim beni terbiye etti, terbiyemi en güzel şekilde yaptı." (s. 53)

Rivayetle ilgili olarak İbn Teymiyye mânasının sahih³², isnadının sabit olmadığını belirtmekte³³, Sehâvî, İbn Teymiyye'yi teyid etmekte³⁴, Aclûnî rivayetle ilgili aynı malûmatları vermekte³⁵, Elbânî ise rivayet zayıf demektedir.³⁶ Rivayet zayıf gözükmektedir.

3-Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet olunur: "Yâ Rasûlallah, sizin için peygamberlik ne zaman sabit oldu? diye sordular. O da şöyle cevap verdi: "Âdem ruh ile cesed arasında iken."

Hadisi bu tarikle Ebu Hureyre'den Tirmizî rivayet etmiş hasen-sahih-garib değerlendirmesinde bulunmuş ve bu konuda Meyseretü'l-fecr'in de hadisi vardır demiştir.³⁷ Benzer lafızlar ve farklı tarikle hadisi Hâkim rivayet etmiş ve bu hadisin şahidi kabul edilmiştir.³⁸

24 Tirmizî, Tefsîr, 16 .

25 Ebû Nuaym, Hilye, VI, 118; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebü*r, VIII, 102 (h. no: 7497); İbn Abdî'l-ber, *Câmi'u beyânî'l-ilm*, I, 196

26 Buhârî, *et-Târîhu'l-kebü*r, IV, 354 (r. 1529)

27 İbnu'l-Cevzî, *el-Mevduat*, III, 145-148

28 Zehebî, *Mizân*, IV, 17

29 İbnu'l-Cevzî, *el-Mevduat*, III, 146-147

30 Suyûtî, *el-Leâli*, II, 330

31 Elbânî, *Daîfe*, IV, 299-302 (h. no: 1821). Ayrıca bkz. Sehâvî, *Mekâsüd*, s. 59 (h. no: 23); Aclûnî, *Kesfu'l-hafâ*, I, 41-43 (h. no: 80); Şevkânî, *Fevâid*, s. 243 (h.no: 724)

32 Bu değerlendirmedinin hadisin subütü yönüyle önemi yoktur.

33 İbn Teymiyye, *Mecmu'u fetâvâ*, XVIII, 375

34 Sehâvî, *Mekâsüd*, s. 73 (h. no: 45); *el-Fetâva'l-hadisîyye* adlı eserinde rivayeti aynı şekilde değerlendirmektedir. Bkz. Sehâvî, *el-Fetâva'l-hadisîyye*, 269-271

35 Aclûnî, age, I, 70 (h. no: 164); Munâvî, *Feyzu'l-kadîr*, I, 225

36 Elbânî, *Daîfe*, I, 173 (h. no: 72)

37 Tirmizî, *Menâkıb*, I, (h.no: 3609). Bazı lafız farklılıkları ile hadis Ahmed b. Hanbel'in *Musned*'inde ve Hâkim'in *Mustedrek*'inde vardır. Bkz. *Musned*, V, 59; Hâkim, age, II, 609 (h.no: 4209). Hâkim hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî *Telhis*'inde sahihtir, demiştir. Hâkim, age, aynı yer.

38 Bkz. Hâkim, age, II, 609 (h.no: 4210)

Aynı hadis, Abdullah b. Şakîk'ten ve bir şahsın Hz. Peygamber'e: "Ne zaman nebî kıldınız?" sorusuna Hz. Peygamber'in: "Âdem ruh ile cesed arasında iken" cevabıyla nakledilir.³⁹

Tirmizi'nin şârihi Mubarekfûri, bu hadisi açıklarken Hz. Âdem'in ruhu ile cesedinin birleşmesinden önce, Hz. Muhammed'in nebî olduğu şeklinde anlayarak başka rivayetlere yer verir.⁴⁰

Bu tür rivayetlerin genelde muteber kabul edilen hadis kitaplarda yer almaması sebebiyle rivâyetlere ihtiyatla yaklaşmayı gerekli kılmaktadır. Böylesi önemli bir konuda bir kaç ahad hadisin bulunması konu için delil olarak yeterli olduğunu söylemek zordur.

4-"Âdem su ile çamur arasında iken ben nebî idim."

İbn Teymiyye bu rivayetin aslının olmadığını, bu lafızla rivayeti ilim ehlinin kimsenin görmediğini ve bâtil olduğunu söylemektedir.⁴¹ Sehâvî, "Âdem, çamur ve su yokken ben nebî idim" rivayetinde bulunan "Âdem, toprak ve su yokken" fazlalığı şöyle dursun, bu lafızla bile bu rivayeti bilmiyorum⁴² demektedir. İbn Hacer, bazı cevaplarında, hadisteki ilâvenin zayıf, önceki halinin daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.⁴³ Zerkeşi ise bu lafızla aslının olmadığını, rivayet edilen şeklinin konuyla ilgili yukarıda belirtilen ikinci hadis olduğunu belirtir.⁴⁴ Suyûtî, halk bu hadise "Âdem, toprak ve su yokken" kısmını ilâve ettiler, der. Bu hadisin kaynağı bakımından dayanağı yoktur. Yoksa daha önce gelen kısmı itibarıyla mânası sahihtir.⁴⁵ Elbâni bu tür hadisleri uydurma kabul etmiştir.⁴⁶ Hemen hemen aynı bilgilere Aclûni ve İbn Ömer eş-Şeybânî⁴⁷ gibi müellifler de eserlerinde yer vermişlerdir. Ayrıca İzmirli İsmail Hakkı bunun gibi hadislerin muhaddisleri yanında Nebî'nin sözü olmadığını söylemiştir.⁴⁸ Rivayetin uydurma olduğu açıktır.

5-"Ahir zamanda din ehlini kadınlarda ve köylülerde arayınız."(s. 64)

Rivayete herhangi bir hadis eserinde rastlanılamamıştır. Kaynağı belli olmayan rivayetin mevzu olma ihtimali yüksektir.

39 *Musned*, V, 379

40 Mubarekfûri, *Tuhfetu'l-ahfezi*, X, 56

41 İbn Teymiyye, *Halıkatu mezhebi'l-ittihadıyyin*, s. 126-127 (Hatmu'l-evliya'nın sonunda, s. 508-509)

42 Sehâvî, *Mekâsıd*, s. 522 (h. no: 842); *el-Fetâva'l-hadisıyye*, s. 188

43 Aliyyu'l-Kârî, age, s. 268

44 Zerkeşi, *Tezkiire*, s. 172

45 Suyûtî'nin bu değerlendirmelerini anlamakta zorluk çekiyor ve bir anlam veremiyoruz. Niye? Suyuti böyle biridir. Kaldiki ansiklopedist bir alimdir.

46 Elbâni, age, I, 473-474

47 Aclûni, age, II, 129 (h.no: 2007); İbn Ömer Şeybânî, *Temyizu't-tayyib*, s. 126

48 İzmirli İsmail Hakkı, *Siyer-i Celiley-i Nebevıyye*, s. 97

Sonuç

Genelde dinî kitaplarda özelde de günümüz tasavvuf eserlerinde hadisler, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi Kur'an'dan geri kalmayacak şekilde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Kur'an ve sünnete sarılmayı kendilerine prensip edinen tasavvuf ehlinin hadis konusundaki tavrı, hadis rivayeti, hadis ilmiyle ilgili birikimleri ve bu belirtilen hususlar noktasında çoğu tasavvuf ehlinin zafiyeti olduğu ve işin ehli olmadıkları bilinmektedir.⁴⁹ Bu yönüyle günümüz tasavvuf kitaplarındaki hadis kültürünün irdelenmesinin önemli bir konu olduğu ve bu bağlamda hadislerin kaynak metodolojisi, isnad tenkidi, metin tenkidi, epistemolojik değerlendirme açısından ilmi ve tarafsız çalışmalarla yeniden değerlendirilmesinin bir zaruret olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmayla Kıbrıs'ın eserindeki hadis kültürünü ortaya koymadaki amaç da bu idi. Kıbrıs'ın hadisçilik noktasında birikiminin olmadığı ve eserinde yer verdiği hadislerin genelde tartışmalı zayıf ve mevzu olduğu görülmüştür. Hadisin sahih, zayıf ve mevzu olduğuna bakmaksızın anlattığı konuya uygun düşen rivayeti almayı tercih ettiği müşahede edilmiştir. Bunun yanında Kıbrıs rivayet ettiği hadislerin hiç birinde rivayetin isnadına yer vermemiş, sadece Arapça ve Türkçe metinlerini zikretmekle yetinmiştir. Eserinde yer verdiği hadislerle ilgili teknik terimleri kullanmadığı gibi, hadislerin teknik meseleleri hakkında bir görüş de belirtmemiştir. Bu da onun, rivayetin içerdiği öğüdü önemseydiğini, rivayetin hangi kaynaktan geçtiğini belirtmeyerek kaynak bilinci içerisinde olmadığını göstermektedir. Bu hususta genelde tasavvuf ehli içinde bir zaaf göze çarptığından -istisnalar olabilir- mutasavvıflar hadis rivayetinde muhaddisler gibi pek titiz davranmadığı ve bu gibi konularda hadis usulü kurallarına ve metin tenkidi kriterlerine önem vermediği müşahede edilmektedir. Bu durumun bir an önce farkına varılıp yazılacak yeni eserlerde sahih ve tartışmasız hadislere yer verilmesi, kaynak bilincinin oluşmasına zemin hazırlanmalıdır.

Böyle bir çalışma yapmayla günümüzde tasavvufî eser yazan kişileri tanıma ve dönemlerindeki ilmi, sosyal ve siyasî durumu bilme, daha sonra ortaya çıkan problemlere çözüm bulma yönüyle faydasının olduğu izahlan varestedir. Ayrıca interdisipliner anlayışın yaygın olduğu günümüzde bu tür tasavvuf-hadis ilişkisini ortaya koyan çalışmalarla, problem olarak gözüken hususların haline katkısı olacağı muhakkaktır. Sonuçta ortaya çıkacak neticelerin; her iki bilim dalı için olduğu kadar, top yekun insanlık, bilim dünyası, medeniyet ve uygarlık için de -bilhassa günümüz için- önemli bir kazanç olacağı göz ardı edilmemelidir.

49 Bilgi bkz. Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2000; Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarında Tartışmalı Rivayetler)*, Yediveren Yayınları, Konya 2001.

Bunlarla birlikte ayrıca öncelikli olarak başta klasikleşmiş önemli kaynaklar olmak üzere, tasavvuf çevrelerinde ellerden düşmeyen, şu veya bu sebeple ilgi duyulan bütün eserlerin; hadis ilmi açısından irdelenip ilim ve insanlık dünyasına sunulması gereği hasil olmuştur. Hatta bu çaba, sadece tasavvuf kitapları ile sınırlı kalmayıp insanlarımızı beyninden besleyen dinî, edebî, kültürel nitelikli, diğer eserleri de kapsamalıdır. Buna tekke el kitabı haline gelmiş furu-ı hadis kitapları da dahildir. Ancak bu tür çalışmalarda kaçınılmaz şart; onların tarafsız, objektif, ilmin gerektirdiği vakar ve üslûba uygun şekilde incelenmeleri, sırf Allah'ı rızasını ve gerçeği arayan bir niyet ve irade ile yapılmalarıdır. Bu ölçülere riayet edildiği takdirde, zaten Peygamber sevgisi ile dopdolu olduklarını ifade eden tasavvuf çevrelerinde, bu tür çalışmaların, çok olumlu yansımalar bulacağından şüphemiz yoktur. Bu tür çalışmalar yaygınlaştıkça, sūfilerin hadise bakışları ve hadis nosyonu ortaya çıkmakla kalmayacak, her fırsatta tasavvufun Kur'ân ve Sünnet kaynaklı olduğunu vurgulama ihtiyacı duyan sūfî muhitler de kendilerini kayıtlı gördükleri ilmin ölçülerine uygun yaşama şansını yakalamış olacaktır. Bu tür sonuçların, hadis ilminin ve hadisçinin gayesi, hatta varlık sebebi olduğunu, söylemeye ihtiyaç olmasa gerektir.⁵⁰

50 Bkz. Muhtittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s. 25, 414 (Kısmen tasarıfla)